

GÖZLEM VE GÖRÜŞLER

ÜCRETLER KONUSUNU NASIL TARTIŞMALI ?

Yavuz ÜÇKUYU*

Sağlıkta Dönüşüm

Devlet Memurlarının özel hastanelere başvurabilmelerine ilişkin, SSK hastalarının devlet hastanelerinden yararlanmalarına ilişkin, özel sağlık sigortalarına ilişkin, sağlık personelinin sözleşmeli çalıştırılmalarına ilişkin vb. getirilen yasal düzenlemeleri; Aile Hekimliği ve Genel Sağlık Sigortası uygulamasının izleyeceği anlaşılmakta... Sağlık alanında ciddi yapısal değişiklikler getiren düzenlemelere temel çerçeve olarak Sağlık Bakanlığı'nın "sağlıkta dönüşüm" adını vermesi, düzenlemelerin çapı ve içeriği göz önüne alındığında yerinde görünüyor. İlgili düzenlemelerdeki "dönüşüm"ün 1990'lı yılların başından itibaren raflarda tutulanların pratiğe geçirilişinden ibaret oluşu "dönüşüm" sözcüğünü fazla iddialı kılmakla birlikte...

"Dönüşüm"deki en yeni öge, egemen sınıfların kendi güçlerine aşırı güveni, emekçi sınıfların gücünü fazla önemsememeleridir. Özetle, emekçi sınıfların kazanımlarını birer birer yitirdikleri gerici bir "dönüşüm" döneminden geçiyoruz.

Gerici bir "dönüşüm" dönemi saptamasının Türkiye kapitalizminin bugününü tanımlamakta kullanılabileceğini görülmekle birlikte, saptamanın görünür izleklerinin sadece yukarıdaki düzenlemelerle ve sadece sağlık alanıyla ilgili olmadığı açıktır. Burada konunun sağlık alanı ve sağlık alanının ücret politikaları merkezli dinamiklerini ele alınmaya çalışılacaktır. Olabildiğince bir bütüne başlama çabasıyla...

Siyasal Hegemonyanın Teşhisi ve Ücret Politikaları

Neden ücret politikaları sorusuna yanıt olmak üzere, bir saptamaya daha gerek var. Her dönüşüm, dönüşüme konu olan alanda çalışanların, çalışma biçimleri ve çalışma koşullarında önemli değişiklikleri öngörür. Çünkü "dönüşüm"ün temel amacı, çalışma biçimleri ve sınıf

ilişkilerini değiştirerek/etkileyerek yeni bir sermaye üretimi ve genişletilmiş yeniden üretimini sağlamaktır. Bu durum halihazırdaki sermayenin yeniden üretimi ve genişletilmiş yeniden üretiminin gerçekleştiği koşullardaki meta ilişkilerinin geniş bir "rıza" temelinde yarattığı burjuvazinin siyasi hegemonyasını zedeler. Zedelenen hegemonyayı başka bir düzeyde yeniden kurma zorunluluğu burjuvazi için acil bir ihtiyaç olarak ortaya çıkar; hegemonyanın yeniden kurulmasında "ücret politikaları" merkezi bir rol üstlenir.

Çünkü "dönüşüm"ün yeni sermaye birikim modeli, sermayenin tekelleşme yönünde yoğunlaşmasını, merkezileşmesini artırmakta ve bu durumda kar oranını artıran bu eğilim doğallıkla ücret oranını düşürmekte, geleneksel küçük burjuva/orta sınıfların durumlarının kötüleşmesine (mahvına) neden olmaktadır. Mahvolanlar için proleterleşme ya da proleterya ile ittifak arayışları gündeme gelmektedir. Ama aynı süreç bir başka yandan sermayenin merkezileşmesinin sağladığı muazzam olanakların sermaye tarafından yeni orta sınıf ve toplumsal terfi imkanları yaratma yönünde kullanılması biçimine de bürünerek, geleneksel küçük burjuva/orta sınıfların boşalttığı alan yeni bir orta sınıfla doldurulmaktadır. Özetle egemen sınıfı "mahvolanların" hışmından, hegemonyanın "yeni işbirlikçileri" korumaktadır.

Egemen sınıfların, merkezileşen sermayenin sağladığı olanakları kullanarak "yeni işbirlikçileri" yaratmada başvurdukları en önemli araçlardan birisi olan ücret politikaları; toplumsal zenginliğin bir "sus payı" ve "rıza oluşturma" amacıyla, şu ya da bu kesime, şu ya da bu oranda aktarılması ile siyasi hegemonyanın tesisinde kurucu bir öneme sahiptir.

Şüphesiz ücret politikaları, bir rıza temelinde siyasi hegemonya oluşturmada kullanılırken kaynak aktarımı için bilmem kimin banka hesabına para aktarılması gibi doğrudan örnekler sıradışı örneklerdir. Kaynak aktarımı, çok daha dolayimli kanallar kullanılarak mevcut toplumsal

* Dr., Toplum ve Hekim Yayın Kurulu Üyesi

duyarlılık ve rızanın dengesini aşırı bozmayacak biçimlerde gerçekleştirilir. Örneğin işçi aristokrasinden destekli sendikal bürokrasi finansal açıdan desteklenir; veya sendikal bürokrasinin temsil ettiği kesimlerin, başka kesimlere göre kayrılması sağlanır ya da sağlık alanından örnekle, sağlık çalışanlarının bir kesimi neredeyse ücret düzeyine ulaşan oranda döner sermaye ile desteklenerek ayrıcalıklı hale getirilir.

Ücret politikalarının yukarıda belirtilen biçimde siyasi hegemonyanın oluşturulması amacıyla kullanımının, sınıf mücadelesinin keskinleşmesi, sermaye içi paylaşım çelişkilerinin yoğunlaşması ya da sermaye birikiminde yapısal bir bunalım görüldüğünde geçici olarak ortaya çıktığı sanılmamalıdır. Sermaye egemenliğinin olağan bir seyir izlediği "bunalım dışı" dönemlerde de siyasi hegemonyayı kurmak üzere "rıza oluşturuca" mekanizmalar, üretim ilişkilerinde kendini yeniden üretmeye devam ederler. Olağan dönemlerde ücret politikaları, üretim ilişkilerinden kaynaklanan mevcut durumun otomatik ve kaçınılmaz ilişkiler olarak meşrulaştığı genel bir "rıza"nın bileşeni olarak fazla hissedilmeyen, öne çıkmayan, alttan altta varlığını sürdüren, ancak yabancılaştırıcı, şeyleştirici karakterini muhafaza eden bir öğe olarak varlığını sürdürmektedir.

Bunalım Dönemleri ve Orta(Ara) Sınıflar

Ücretin ve ücret politikalarının öne çıktığı –görünür olduğu– dönemler, sınıf mücadelelerinin yükseldiği ya da sistemin yapısal bunalıma girdiği dönemlerdir. Bu dönemlerde üretim ilişkilerinden kaynaklı rıza sarsılır ve burjuva siyasal hegemonyasına olan güven azalır. Hegemonyaya güveni azaltan önemli bir toplumsal etken de, olağan dönemlerde burjuvazi ile orta sınıflar arasında kurulu bulunan maddi ağız zayıflaması ile birlikte, burjuvazi ile işçi sınıfı arasındaki dolaylılaştırıcı, gizleyici, şeyleştirici sosyal amortisör mekanizmanın çözülmesidir. Bu durum işçi sınıfı ile burjuvaziyi daha doğrudan karşı karşıya getirir ve çelişkilerin ortaya dökülmesi beklenir. Ve işçi sınıfı örgütlerinin ve sınıf hareketinin belli gelişkinlik ve olgunluk dönemlerinde sosyalizm ciddi bir olasılık olarak belirir. Bir başka olasılık, yaratılan yeni orta sınıflar aracılığıyla, siyasi hegemonyanın ve sosyal amortisör mekanizmanın tamiridir. Üçüncü olasılık işçi sınıfı örgütü ve sınıf hareketinin mevcut hegemonya çözümmesini karşılayarak alternatif üretmemeleri, orta sınıfları burjuvazinin siyasal hakimiyetinden ve işçi sınıfı siyaset ve ideolojisinden bağımsızlaştırır. Bağımsızlaşan orta sınıflar, gerici ve faşist diktatörlükler için bir ortam sunar.

Türkiye geneli ve sağlık alanı özelinde içinden geçtiğimiz konjonktürü rızanın sarsıldığı ve güvenin azaldığı yapısal bir bunalım dönemi olarak tanımlayabiliriz. "Dönüşüm" düzenlemeleri, ikinci olasılık olan "tamir" mekanizmaları içinde çalışıldığını göstermekle birlikte, uzayan ve derinleşme ihtimali bulunan kriz ortamı, orta sınıfların bağımsızlaşma süreçlerinin kontrolünü zorlaştırmaktadır; ancak bu bağımsızlaşmanın işçi sınıfı ile eklemlemeye yönelmesi, işçi sınıfı örgüt ve sınıf hareketlerinin mevcut kapasitesi nedeniyle çok zayıf kalmaktadır.

İçinden geçtiğimiz döneme ilişkin yukarıdaki çıkarımları yapabiliyorsak bu durum da, bir proleterleşme eğilimini de saptamakla birlikte, geleneksel olarak orta sınıflar içinde yer alan ve daha uzunca bir süre bu özelliğini koruyacağı anlaşılan hekimlerin sınıfsal yönelimlerin ve ücret politikaları ile ilişkilerinin ne olacağıın izlenmesi önem taşımaktadır. Doğallıkla orta sınıfları çözen-yeniden biçimleyen bu dinamiğin hekimlerde olduğu gibi geleneksel olarak orta sınıflar içinde yer alan mühendis, mimar, avukat, eczacı vb meslek kategorilerini de etkilediği açıktır. Her meslek kategorisinin kendine özel yönelimlerini saptayabilmekle birlikte, hekimler ve mimar-mühendislerin Türkiye'ye özgü bir geleneksel orta sınıf tavrı olarak, işçi sınıfı siyaseti ve ideolojisi ile ilişkisinin daha belirgin olduğu söylenebilir. İşçi sınıfı ideolojisi ve siyaseti ile olan bu ilişkinin ortaya çıkışında, Türkiye'de işçi sınıfı örgüt ve sınıf hareketinin belli bir gelişmişlik ve toplumsallaşma yaşadığı 1965-80 döneminin belirlenimi önemli bir etken olarak öne çıkmaktadır. İşçi sınıfı hareketinin geri çekilişinden etkilenmede hekimler ve mühendisler gibi orta sınıf kategorilerinin bağımsız olduğu iddia edilemeyeceğine göre, etkilenme biçimlerinin neler olduğu anlaşılmalı çalışılırken aynı zamanda, işçi sınıfı ideolojisi ve siyaseti ile olan ilişkiyi kopartarak bağımsızlaştıran faktörlere karşı dikkatli olmak gerekecektir. Ücret politikaları orta sınıfların işçi sınıfı ile olan ilişkisini kopartan ve bağımsızlaştıran en önemli faktörlerden birisi olarak öne çıkmaktadır. Bunun neden böyle olduğu aşağıda açıklanacaktır. Bundan önce ücret politikalarının üzerinde şekillendiği ücret sistemlerine kabaca değinmek açıklamayı kolaytıracaktır.

Ücret Politikaları

Ücret politikaları temel olarak iki ücret sistemi üzerinde gerçekleşir. Bunlar; saat başı (zamana göre) ve performans dayalı (parça başı) ücret sistemleridir. Egemen sınıf kendisine geniş manevra alanı sağlayan performans dayalı (parça başı) ücret sistemini özellikle sermaye birikim sorunlarının yaşandığı kriz dönemlerinde ya da yeni bir birikim modeline geçiş dönemlerinde tercih eder. Performansa dayalı ücret sisteminin tercih edilmesinde önemli etkenler şöyle sıralanabilir: Birincisi performans dayalı ödeme, ücretliler arasında ücret eşitsizlikleri yoluyla rekabet sokar ve rekabet ücretlilerin sınıfsal olarak birlikte hareketini güçleştirir. İkincisi, birincisiyle de ilgili olarak yaratılan ücret eşitsizliklerinin aynı nitelikli emek gücünde oluşturduğu kastlaşmalar ücretliler arasında yabancılaşmayı artırır. Üçüncüsü, performans dayalı ücret sistemi, egemen sınıf açısından tam zamanlı, yarı zamanlı, mevsimlik, geçici vb gibi çalışma biçimlerinin birlikte kullanılabilmesini kolaylaştırır. Dördüncüsü, egemen sınıf, siyasi hegemonyasını kurmak kendisine bağlı sınıf ve kesimlere ücretler yoluyla kaynak aktarımı yaparak "rıza"nın sürekliliğini sağlar. Beşinci olarak, sendikalar ve meslek örgütlerinin üye tabanlarında, yarattığı ücret farklılaşmaların yarattığı eşitsizlik, ortak siyasi ve ekonomik taleplerin oluşturulmasını engeller. Altıncısı, özellikle ücretlilerin payında ciddi azalmaların olduğu yapısal bunalım dönemlerinde, azalan kaynakların hegemonya kurulmasında, ücretliler arasında eşitsiz

kaydırmalarla kullanılabilmesine olanak tanır. Yedincisi, bireyci eğilimleri güçlendirir. Ve önemli bir son nokta; eşitsizlikleri meşrulaştırılan söylemlerin oluşumunu kolaylaştırır.

Marks'la Ücret Sorunu

Bu son nokta ile ilintili olarak hem eşitsizlikleri hem de performansa dayalı ücret sistemini meşrulaştıran sol içinde bir sağ eğilime (sapmaya) dikkat çekmek yerinde olacaktır. Bu eğilime göre, (çoğunluğu orta sınıftan ve ayrıcalıklı avantajlara sahip kesim), Marks'ın kendisi de ücret eşitsizliklerini öngörmüşür ve reel sosyalizm örneklerinde ücret eşitsizlikleri ile birlikte performansa dayalı ücret sisteminin yaygın kullanıldığı görülmüştür (Örneğin Sovyetler Birliğinde "yaratıcı yarışma" uygulaması). Saptamalar doğru olmakla birlikte koşulların farklılığı kıyası anlamsızlaştırmaktadır. Bu noktaya yeniden dönmek üzere sosyalistlerin ücrete bakışına kısaca değinelim.

Sosyalistlere göre ücret konusunda "herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre" ilkesi temel ilke olmalıdır. Bunun ise, sosyalist toplumun daha üst aşamalarında yaşama geçebileceği vurgulanır. Çünkü bu ilkenin tam olarak gerçekleşebilmesi için kafa emeği kol emeği ayrımının ortadan kalkması, cins ayrımının ortadan kalkması ve bilimsel teknolojik gelişimin ilkeyi harekete geçirebilecek bir üretkenlik düzeyine olanak sağlaması gerekmektedir. Peki o zamana kadar ne yapılması gerekecektir?

Bu sorunu Gotha Erfuth Programı'nın Eleştirisi'nde tartışan Marks, sosyalist toplumun daha aşağı evrelerinde ücretlendirmede bir burjuva ilke olan "herkese emeğine göre" ilkesinin geçerli olabileceğini ifade etmiştir. Bir burjuva ilkenin geçici olarak sahiplenilebilmesinde, eşitsizlik yaratıcı en önemli dinamik olan üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin tasfiye edilmiş olması önemli bir unsurdur. Üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin tasfiyesi en adaletsiz ücret sistemlerinde bile eşitsizliğin ancak belli düzeylerine olanak tanır ve söz konusu düzeyler kapitalist eşitsizliklerin yanına bile yaklaşabilmesi söz konusu değildir. Yine de özellikle reel sosyalist deneylerde performansa dayalı ücretlendirme sisteminin yaygın olarak uygulanmasının alkışlanacak bir tutum olmadığı, giderek sosyalizmin çözümünde önemli bir rol oynadığı düşüncesinin ağırlıklı bir düşünce olduğu belirtilmelidir.

Marksist tartışmalar ve reel sosyalizm uygulamalarından hareketle sosyalistlerin kapitalist sistem içinde ücretler için stratejik olarak "herkese emeğine göre" ilkesini benimsemeleri üretim araçlarının özel mülkiyeti hüküm sürdüğü için düşünülemez. Kapitalist toplumda "herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre" ilkesi stratejik bir öneme sahiptir. Bundan geri düşülemez.

Performansa dayalı ücret sisteminden bunca söz ettikten sonra zamana göre ücretlendirme sisteminin sanki ücret eşitsizlikleri yoluyla ayrıcalıklar ve kastlar yaratmaya olanak vermediği yolunda bir fikir oluştuysa hemen düzeltilmelidir. Zamana göre ücretlendirme ile de

performansa dayalı ücretlendirme sistemi ile eşitsizlikler ve ayrıcalıklar yaratarak siyasi hegemonya kurulması mekanizmalarının tümü işletilebilir. Fark şuradadır ve bu önemsiz bir fark değildir: Zamana dayalı ücretlendirme sistemi ile eşitsizlikler ancak belli düzeylerde oluşturulabilir ve önemlisi eşitsizlikler yoluyla yaratılan ayrıcalıklar çok daha göz önünde olduğu için toplumsal "rıza" sarsılır. Bu nedenle zamana göre ücretlendirme sermayenin üretim ve genişletilmiş yeniden üretiminin gerçekleştiği olağan koşulların (kapitalizin genişleme dönemi) ücretlendirme sistemidir.

Ücret Politikaları ve Sağlık

Türkiye'de içinden geçtiğimiz uzayan kriz koşulları ücret politikalarını gündemin baş köşesine oturtmuş durumdadır. Türk-İş ile yapılan kamu iş görüşmeleri ardından, hala sonuçlanmamış olmakla birlikte önsonuçları görülmeye başlayan kamu çalışanlarının toplu görüşme süreci, kar oranlarını artırmaya ve ücretlerin oranını düşürmeye yönelik bir programın yürütüldüğünü gösteriyor. Sağlık emekçileri doğal olarak ücretlerin düşme eğilimini tüm emekçi kesimlerle birlikte yaşıyorlar. Sağlık alanındaki "dönüşüm" düzenlemeleri ile ücret politikalarının özellikle performansa dayalı ücretlendirme sisteminin yoğun olarak tartışıldığı bir alan olarak sağlık öne çıkıyor. Bu yazıda ayrıntılı olarak bu tartışmalara yer verme olanağı yoktur. Başka bir yazının konusudur. Burada yürütülen tartışmalara bir genel çerçeveye oluşturulmaya çalışılmıştır. Özellikle hekim ücret politikalarına ilişkin olmak üzere çerçevenin sağlık bileşeninin kimi görünüm ve bürünümlerinden hareketle ve meslek örgütü ile ilişkileri içinde ve tartışılmak üzere kimi saptamalar aşağıdaki biçimde toparlanabilir.

1-Sağlık çalışanları içinde geleneksel orta sınıf içerisinde yer alan hekimler bir takım ayrıcalıklarını yitirmekle birlikte ağırlıklı olarak konumlarını korumaktadırlar. Ekonomik kriz koşulları gelirlerinde azalmaya yol açmakla birlikte part-time çalışma olanağı, işyeri hekimliği, kamuda özel çalışma olanağı, döner sermaye gelirleri içinden aldıkları pay, gönüllü çalışma, vardiya çalışması gibi çoğu zaman kamudaki ücretlerini aşan gelir olanakları ile daha uzunca süre orta üst-düzye gelirli orta sınıf içinde yer alacaklar gibi görünmektedirler.

2-Hekimler bir orta sınıf refleksi olarak Kautsky'nin çok doğru biçimde altını çizdiği üzere, ekmelelerinden önce ayrıcalıklarından en son vazgeçme eğilimindedirler. Proterler ise tersine olarak şekilsel bulduğu bir takım düzenlemeleri ilkönce gözden çıkarır, ekmekten ise en son tasarruf ederler. Ayrıcalıklar kapitalist birikim modelinin belirlediği iş bölümü süreçlerinin ürünüdürler. Ayrıcalıkların bir başka ifadesi olan statü ve prestijin ekonomik dayanakları azaldığı zaman uzun süre korunmaları beklenemez, bir anda çözümleri beklenemeyeceği gibi...

Çekimler için serbest çalışma olanakları olarak toparlayabileceğimiz muayenehane hekimliği ve part time

çalışmanın geleneksel biçimleri (özel poliklinikte çalışma, işyeri hekimliği vb.) süreç içinde çözülmeye uğramaktadır. Çözülmenin yerine ikame edilen çalışma biçimleri, nihayi olarak sağlık kuruluşlarını birer şirkete ve sağlık çalışanlarını şirket çalışanlarına dönüştürme amacına uygun olarak geçici ve kalıcı şekilleri olan döner sermaye paylarından yararlanma part time çalışmanın başka biçimleri (hastanede özel muayene), vardiyalı çalışma, gönüllü çalışma, sür time çalışma, işyeri hekimliği, turizm hekimliği gibi çalışma ve istihdam biçimleridir. Geleneksel çalışma biçimlerinden bu tür çalışma biçimlerine geçişte orta sınıfların sarsıntı geçirmesi ve bir kısmının "mahvolanlar" arasında olması beklenen bir gelişmedir. Türkiye'de bu sürecin hızı ve onunla birlikte bu hızlı dönüşümün hekimlerde yarattığı sarsıntının giderilmesinde finansal sorunlar yaşanması geçiş sorunlarının artırmaktadır. Hekim sayısının fazlasıyla da ilintili olarak hekimlerin bir bölümü proleter çalışma koşullarına itilmektedirler. İşte, sarsılanların ve mahvolanların sürüklediği bir direnç, proleterayla bir ittifak arayışına girmiş ancak ittifakın çalışma biçimlerinde ve koşullarında kalıcı müdahalelerde bulunamaması, yeni sermaye üretim ve yeniden üretim sürecinin belirlediği çalışma biçimlerinin ortaya çıkardığı orta sınıfların kapitalizm ile eklemlenmesine yol açacak koşulları yaratmıştır. Bugün burjuva siyasi hegemonyasının ittifak dahilindeki hekim tipi yüksek ücretli şirket profesyoneli. Performansa dayalı ücret politikası ise bu "yeni profesyonelin" ayrıcalığını meşrulaştıran bir araçtır.

Ayrıcalıkların korunma refleksiyle ilgili ilginç bir paradoks, sağlık çalışanlarının döner sermaye ve gönüllü çalışma, vardiyalı çalışma uygulamalarına ilişkin olarak görülmektedir. Yıllardır sendikalar ve meslek örgütleri yerinde ve haklı söz konusu ücretlendirme ve çalışma biçimlerini özelleştirme, özerkleştirme, örgütsüzleştirme ile ilişki kurarak eleştirmişlerdir. Yalnız yıllar içinde bu tür ücretlendirme ve çalışma biçimlerinin uygulandığı sağlık kurumlarında istihdam edilenler için bu koşullar "ayrıcalıklara" ve kalıcı kastaşmalara dönüşmüştür. Bu nedenle bugün iç acıtıcı bir görüntü olarak sendikalar ve meslek örgütlerinin bu kurumlarda söz konusu uygulamaları eleştirileri "ayrıcalıklandırılmış" sağlık çalışanlarının hişmine uğrmakta ve örgütler bu kez uygulamaları kabullenerek dağılımındaki adaletsizlik noktasından politika yapmaya zorlanmaktadır.

3-Kapitalizmin metropollerinde, işçi sınıfının yoğun olduğu üretim merkezlerinde bulunan SSK Hastaneleri, Üniversite Hastaneleri, Devlet İhtisas Hastaneleri gibi sağlık kuruluşlarında istihdam edilen sağlık emekçilerinin "ayrıcalıklardan" en fazla yararlanan kesim olarak mevcut durumu muhafazaya dönük eğilim göstermeleri, burjuvazinin siyasi hegemonyasının tehdit edilmesini sınırlamakta, tersine aynı hegemonyanın oluşturulmasında kurucu misyon üstlenmelerini getirmektedir. Sendikalar ve meslek örgütlerinin ağırlıklı çalışmalarını "ayrıcalıklı" bu kesim üzerinden yürütmeden

kaçınamamaları, politik açılımların en çoğu reformist ve sermaye üretimi ve genişletilmiş yeniden üretimini sürdürme eğilimli olmasını doğurmaktadır.

4-Kriz koşullarının esas olarak etkilediği daha küçük kurumlarda istihdam edilen ve kendilerini "ayrıcalıklı" kılacak ücret ve çalışma biçimlerinden yararlanamayan sağlık çalışanları esas mağdurları oluşturmakla birlikte, parçalılıkları, sınıf çelişkilerinin daha dolaylı olduğu koşullarda yaşamaları, taşralılıkları vb gibi faktörler dolayısıyla bir sınıf hareketi oluşturmaktan uzaktırlar. Bu kesim içinde orta sınıfa ait hekim, diş hekim, eczacı en çok etkilenen ve "mahvedilenler" oldukları için burjuvazinin siyasi hakimiyetinden görece bağımsızlaşabilmektedirler. Yalnız bu bağımsızlaşmanın işçi sınıfı örgüt ve hareketiyle eklemlenmesi olasılığı düşüktür. Hatta bağımsızlaşan bu kesimlerin ilk saldırı kurbanlarını işçi sınıfı oluşturmaktadır. Sağlıkta "dönüşüm" programı ile birlikte bu tür "mahvedilenlerin" sendika ve meslek örgütlerine yönelimleri konusunda dikkatli olmak gerekir. Zira bu yönelim örgütleri sağa itebilecek ve onları apolitikleştirebilecek bir yönelimdir.

5-Siyasi hegemonyasını yeniden kurma sorunu çerçevesinde müttefik "orta sınıf yaratma ve müttefikleri koruma" zorunluluğu egemen sınıfı performansa dayalı ücret sistemini daha çok kullanmaya itmektedir. Bu yönelimin sağlık alanındaki son örneklerinden birisi, SSK Hastanelerinde çalışan uzman hekimlerin mesai sonu hastanede çalışmaları karşılığı maaşlarının iki katı döner sermaye payı alacaklarının açıklanmasıdır. Kamu çalışanlarının yürütülen toplu görüşmelerde küçük rakamlara sıkışan pazarlıkları yanında, zaten sadece ücret geliri ile orta-üst sınıf çerisinde yer alan SSK hekiminin ücretinin iki katını daha alabileceğinin açıklanması sevimsiz bir durumdur. Bu oldukça sevimsiz durumun sendika ve meslek odası (tabip odası) tarafından desteklendiğinin üstelik "yeterli değil ama ne yapalım" biçiminde açıklanması çok daha sevimsizdir.

Sendika ve meslek örgütlerinin, çalışanlar arasında ayrıcalıklar ve kalıcı kastaşlar yaratan; kastaşları besleyen uygulamalara karşı daha dikkatli olmaları gerekir.

Bitirirken

Yukarıda 5 maddede tartışmaya açılan saptamalar geliştirilmeye epeyce muhtaçtır. Rızanın sarsıldığı, güvenin azaldığı bir yapısal bunalım döneminden geçiyoruz. Koşullar, geniş bir rıza temeline dayanan egemen sınıfın siyasi hegemonyasının tesisini kurmayı sürecin bir evresinde imkansızlaştırabilir. Bağımsızlaşabilecek orta sınıfla birlikte bir diktatörük arayışı ortaya çıkabilir. Aynı arayışı ortaya çıkarabilecek iklimin bir proleter seçenek için de uygun koşullar sağladığını bilmek gerekir. Bu nedenle ücret politikalarına karşı duyarlı olmak ve stratejik ilkeyi her zamankinden daha fazla sahiplenmek hala güncel ve reel politik bir tutumdur: "Herkes yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre"